

١٠٤٨٩٩

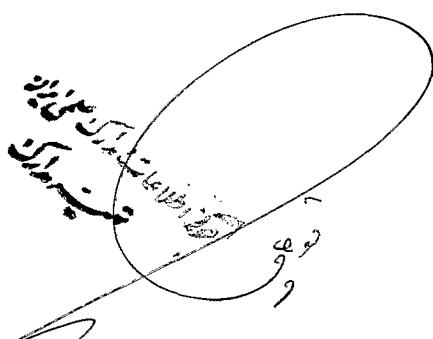

دانشگاه شهید بهشتی
دانشکده مدیریت و حسابداری

پایان نامه دوره کارشناسی ارشد مدیریت دولتی
گرایش مدیریت سیستم‌های اطلاعاتی (MIS)

عنوان:

بررسی و تبیین ویژگیهای اساسی فرهنگ سازمانی و رابطه آن با
مدیریت دانش از دیدگاه اساتید مدیریت دانشگاه‌های دولتی تهران

استاد راهنمای:

جناب آقای دکتر فرخ قوچانی

استاد مشاور:

سرکار خانم دکتر اکرم هادیزاده مقدم

۱۳۸۷/۱/۲۱

دانشجو:

منا تقوق

بهمن ۱۳۸۶

۱۰۴۵۹۹

تقدیم به

پدر و مادرم

و

برادرانم

علی و میثم

تقدیر و تشکر:

ما سپاس و تشکر فراوان از زحمات استادیم محترم راهنمای و مشاور، جناب آفای دکتر قوچانی و سرکار خانم دکتر هادیز اده و همچنین سایر استادیم که در طی تحصیل در این دانشگاه از محضر شان استفاده کرده ام.

چکیده:

ما در عصر اقتصاد مبتنی بر دانش بسر می بریم و پژوهشگران مدیریت موافقند که امروزه دانش مهمترین منبع به شمار می رود. مدیریت دانش برای تسهیل خلق، ذخیره، انتقال و کاربرد دانش در سازمان توجه زیادی را هم در تئوری و هم در عمل در چندی سال اخیر بخود جلب کرده است. اغلب از چالش بزرگ فرهنگ سازمانی در مدیریت دانش سخن به میان می آید و بر آن به عنوان مهمترین دلیل ناکامی مدیریت دانش تأکید می شود.

این پژوهش بر اساس مدل دانلیل دنیسون صورت گرفته است که دارای چهار بعد می باشد.(فرهنگ مشارکتی، فرهنگ بوروکراتیک، فرهنگ انعطاف پذیری و فرهنگ رسالتی) فرضیه اهم این تحقیق به بررسی وجود رابطه معنادار بین فرهنگ سازمانی و مدیریت دانش می پردازد. برای این منظور چهار فرضیه فرعی تدوین و مورد آزمون قرار گرفته است.

روش تحقیق در این پژوهش، توصیفی از نوع پیمایشی می باشد. جامعه آماری آن را اساتید مدیریت دانشگاههای شهید بهشتی، تهران و علامه طباطبایی تشکیل می دهند. جمعیت نمونه تحقیق ۵۲ نفر از اساتید می باشند که به شیوه تصادفی انتخاب شده اند. ابزار اندازه گیری در این پژوهش پرسشنامه بسته با مقیاس پنج درجه ای لیکرت است. پایایی پرسشنامه ۰,۸۹ می باشد و روایی پرسشنامه بوسیله اساتید محترم راهنمای و مشاور مورد تأیید قرار گرفته است. آزمون آماری مورد استفاده در این پژوهش نیز آزمون دو جمله ای می باشد.

خلاصه نتیجه گیری کل تحقیق : این پژوهش تأثیر فرهنگ سازمانی را بر مدیریت دانش تأیید کرد؛ بنابراین با استقرار فرهنگ اشتراک دانش در سازمان می توان مدیریت دانش را بهبود بخشید.

فهرست مطالب

صفحه

فصل اول: کلیات تحقیق

۲	مقدمه
۳	تعریف موضوع
۴	علت انتخاب موضوع
۶	اهداف تحقیق
۷	قلمرو تحقیق
۸	روش تحقیق
۸	سوابق مربوط
۹	فرضیات تحقیق
۱۰	استفاده کنندگان از تحقیق
۱۱	تعریف عملیاتی متغیرها

فصل دوم: ادبیات تحقیق

بخش اول: فرهنگ سازمانی

۱۳	مقدمه
۱۳	مفهوم فرهنگ
۱۵	تعاریف فرهنگ
۱۸	ویژگیهای فرهنگ
۲۰	نقش فرهنگ

۲۱	تعاریف سازمان
۲۳	تاریخچه فرهنگ سازمانی
۲۵	نحوه شکل گیری فرهنگ سازمانی
۲۸	تعاریف فرهنگ سازمانی
۳۱	کارکردهای فرهنگ سازمانی
۳۳	ویژگیهای فرهنگ سازمانی
۳۶	تقسیم بندی انواع فرهنگ سازمانی
۴۲	مدیریت فرهنگ سازمانی
۴۵	تغییر فرهنگ سازمانی
۴۷	حفظ و نگهداری فرهنگ سازمانی
۴۹	الگوی استفاده شده در این تحقیق
۴۹	فرهنگ انعطاف پذیری
۵۰	فرهنگ رسالتی
۵۱	فرهنگ مشارکتی
۵۲	فرهنگ بوروکراتیک
	بخش دوم: مدیریت دانش
۵۴	مقدمه
۵۵	دانش
۵۶	جریان دانش
۶۰	انواع دانش
۶۲	ویژگیهای دانش

.....	64	مدل عمومی دانش
.....	68	زمینه های شکل گیری مدیریت دانش
.....	70	تعاریف مدیریت دانش
.....	73	ماهیت مدیریت دانش
.....	74	odelهای مدیریت دانش
.....	74	مدل چهار حلقه ای مدیریت دانش
.....	76	مدل فرایند مدیریت دانش
.....	79	مدل پیاده سازی مدیریت دانش
.....	83	مدل سنگ بنای مدیریت دانش
.....	85	عناصر اصلی مدیریت دانش
.....	86	نقش تکنولوژی اطلاعات در مدیریت دانش
.....	87	نقش فرهنگ سازمانی در مدیریت دانش
.....	89	فرایند مدیریت دانش
.....	92	سیستم‌های مدیریت دانش
.....	92	سیستم دانش سازمانی
.....	94	عناصر کلیدی سیستم‌های مدیریت دانش
.....	95	عوامل حیاتی موفقیت سیستم‌های مدیریت دانش
.....	99	فواید و مزایای سیستم‌های مدیریت دانش
.....	99	مهمترين دلایل استفاده از سیستم‌های مدیریت دانش
.....	100	رویکردهای مدیریت دانش
.....	101	موانع اجرای مدیریت دانش در سازمان

بخش سوم: تحقیقات انجام شده

پژوهش‌های داخلی ۱۰۴

پژوهش‌های خارجی ۱۰۶

فصل سوم: روش تحقیق

مقدمه ۱۱۰

روش تحقیق ۱۱۰

متغیرهای تحقیق ۱۱۳

ابزار جمع آوری اطلاعات ۱۱۳

روایی و پایایی پرسشنامه ۱۱۵

جامعه آماری ۱۱۷

تعیین حجم نمونه ۱۱۸

روش تجزیه و تحلیل آماری و آزمون فرضیات ۱۱۹

فصل چهارم: تجزیه و تحلیل اطلاعات

بخش اول: آمار توصیفی

مقدمه ۱۲۲

متغیرهای جمعیت شناختی ۱۲۲

جنسيت ۱۲۲

سن ۱۲۴

سطح رتبه علمی ۱۲۵

میزان سابقه خدمت ۱۲۷

فرضیات فرعی ۱۲۹

بررسی فرضیات ۱۳۸

بخش دوم: آمار استنباطی

آزمون فرضیات ۱۴۴

آزمون فرضیه اول ۱۴۴

آزمون فرضیه دوم ۱۴۶

آزمون فرضیه سوم ۱۴۸

آزمون فرضیه چهارم ۱۵۰

فصل پنجم: نتیجه گیری و پیشنهادات

مقدمه ۱۵۵

بررسی نتایج فرضیات و آزمونهای آماری ۱۵۶

پیشنهادات ۱۶۱

پیشنهادات بر اساس فرضیات تحقیق ۱۶۱

پیشنهاد به سایر محققان ۱۶۵

موانع و محدودیتهای تحقیق ۱۶۸

چکیده انگلیسی ۱۶۷

پیوستها

.....منابع و مأخذ	169
.....منابع فارسی	169
.....منابع لاتین	173
.....پرسشنامه	178

فهرست اشکال و جداول و نمودارها

اشکال

شكل ۱-۲ عوامل مؤثر در شکل گیری فرهنگ سازمانی

شكل ۲-۲ کارکردهای فرهنگ سازمانی

شكل ۳-۲ دو اصل برای مدیریت فرهنگ سازمان

شكل ۴-۲ الگوی ارتباط میان فرهنگ، محیط و استراتژی

شكل ۵-۲ جریان دانش

شكل ۶-۲ چهارشیوه تبدیل دانش

شكل ۷-۲ مدل عمومی دانش

شكل ۸-۲ مدل چهار حلقه ای مدیریت دانش

شكل ۹-۲ مدل فرایند مدیریت دانش

شكل ۱۰-۲ مدل سنتگ بنای مدیریت دانش

شكل ۱۱-۲ عناصر اصلی در سیستم مدیریت دانش

جداول

جدول ۱-۲ مدل پیاده سازی مدیریت دانش

جدول ۱-۴ توزیع فراوانی مربوط به جنسیت پاسخ دهنده‌گان

جدول ۲-۴ توزیع فراوانی سن پاسخ دهنده‌گان

جدول ۳-۴ توزیع فراوانی سطح رتبه علمی پاسخ دهنده‌گان

جدول ۴-۴ توزیع فراوانی سابقه خدمت پاسخ دهنده‌گان

جدول ۵-۴ توزیع نظرات افراد نمونه در مورد فرضیه اول

جدول ۶-۴ توزیع نظرات افراد نمونه در مورد فرضیه دوم

جدول ۷-۴ توزیع نظرات افراد نمونه در مورد فرضیه سوم

جدول ۸-۴ توزیع نظرات افراد نمونه در مورد فرضیه چهارم

جدول ۹-۴ توزیع فراوانی پاسخ افراد نمونه به فرضیه اول

جدول ۱۰-۴ توزیع فراوانی پاسخ افراد نمونه به فرضیه دوم

جدول ۱۱-۴ توزیع فراوانی پاسخ افراد نمونه به فرضیه سوم

جدول ۱۲-۴ توزیع فراوانی پاسخ افراد نمونه به فرضیه چهارم

نمودارها

نمودار ۱-۴ توزیع فراوانی مربوط به جنسیت پاسخ دهنده‌گان

نمودار ۲-۴ توزیع فراوانی سن پاسخ دهنده‌گان

نمودار ۳-۴ توزیع فراوانی سطح رتبه علمی پاسخ دهنده‌گان

نمودار ۴-۴ توزیع فراوانی سابقه خدمت پاسخ دهنده‌گان

نمودار ۴-۵ توزیع فراوانی پاسخ افراد نمونه به فرضیه اول

نمودار ۴-۶ توزیع فراوانی پاسخ افراد نمونه به فرضیه دوم

نمودار ۴-۷ توزیع فراوانی پاسخ افراد نمونه به فرضیه سوم

نمودار ۴-۸ توزیع فراوانی پاسخ افراد نمونه به فرضیه چهارم

نمودار ۴-۹ آزمون دو دنباله و سطح زیر منحنی H_1, H_0 مربوط به فرضیه اول

نمودار ۴-۱۰ آزمون دو دنباله و سطح زیر منحنی H_1, H_0 مربوط به فرضیه دوم

نمودار ۴-۱۱ آزمون دو دنباله و سطح زیر منحنی H_1, H_0 مربوط به فرضیه سوم

نمودار ۴-۱۲ آزمون دو دنباله و سطح زیر منحنی H_1, H_0 مربوط به فرضیه چهارم

فصل اول

کلیات تحقیق

۱-۱) مقدمه:

دانش یکی از دارایی‌های کلیدی شرکتها می‌باشد و استفاده اثربخش از این دانش درونی مزایایی را برای رقابت در بازار فراهم می‌آورد. ظهور اقتصاد مبتنی بر دانش بسیاری از سازمانها را ملزم ساخت تا دانش را به عنوان یک منبع حیاتی برای دستیابی به مزیت رقابتی پایدار شناسایی کنند. از سویی داونپورت و پروسак (۲۰۰۰) اظهار داشتند که سازمانها قبل از اقدامات دانشی بایستی نگاه دقیقی به فرهنگ‌شان داشته باشند. محققان دیگر نیز ضمن پشتیبانی از این عقیده بیان می‌دارند که فرهنگ سازمانی باید محور کانونی برنامه‌های مدیریت دانش باشد. علیرغم شناخت گسترده فرهنگ سازمانی به عنوان یک عامل اصلی در صحنه مدیریت دانش، دانش اندکی درباره ایجاد یک فرهنگ اثربخش برای مدیریت دانش وجود دارد.

یک فرهنگ مبتنی بر دانش شیوه‌ای از حیات سازمانی است که افراد را به خلق، اشتراک و کاربرد دانش برای منفعت و تداوم موفقیت سازمان بر می‌انگیزاند. یک فرهنگ اعتماد و اطمینان برای ترغیب بکارگیری دانش توسعه سازمان ضروری است.

۱-۲) تعریف موضوع:

فرهنگ سازمانی را به گونه های متفاوت اما مفهومی تقریباً واحد توصیف کرده اند. در یکی از تعاریف، فرهنگ سازمانی را عبارت از الگوی عمومی رفتارها، باورها و تلقی مشترک و جمعی و ارزش‌هایی که اکثر اعضاء سازمان در آن سهیم و شریکند، دانسته اند. فرهنگ سازمان را می‌توان در رفتار، زبان، اندیشه و اهداف اعضاء سازمان مشاهده کرد و در روشهای و قوانین و رویه‌های سازمان تبلور آن را احساس نمود. (الوانی، ۱۳۸۲، ص ۴۷)

در هر سازمانی الگوهایی از باورها، سمبول‌ها، شعائر، داستانها و آداب و رسوم وجود دارند که به مرور زمان بوجود آمده اند. این الگوها باعث می‌شوند که در خصوص اینکه سازمان چیست و چگونه اعضاء باید رفتار خود را ابراز کنند، درک مشترک و یکسانی بوجود آید. (رابینز، ۱۳۸۱، ص ۳۸۱) شاین فرهنگ سازمانی را به منزله الگوی باورها و مفروضات اساسی مشترک در اعضای سازمان که ناآگاهانه عمل می‌کند و دیدگاه سازمان از خودش و محیط اش را بیان می‌کند، تعریف می‌کند. (لوپز، پیون، ارتس، ۲۰۰۴، ص ۹۵)

مدیریت دانش نیز تلاش برای کشف دارایی نهفته در ذهن افراد و تبدیل این گنج پنهان به دارایی سازمانی بطوریکه مجموعه وسیعی از افراد که در تصمیم گیریهای مشترک سازمان دخیل هستند، بتوانند از آن استفاده کنند. (داونپورت، پروسک، ۱۳۷۹، ص ۳۸) درواقع مدیریت دانش فرایند سیستماتیک منسجمی است که ترکیب مناسبی از فناوریهای اطلاعاتی و تعامل انسانی را بکار می‌گیرد تا سرمایه‌های اطلاعاتی سازمان را شناسایی، مدیریت و تسهیم کند. این داراییها شامل پایگاههای اطلاعاتی، اسناد، سیاستها و رویه‌ها می‌شود؛ علاوه بر این هم دانش ضمنی و هم دانش آشکار کارکنان را شامل می‌شود و از روشهای متتنوع و گسترده برای تصرف، ذخیره سازی و تسهیم دانش در داخل یک سازمان استفاده می‌کند.

امروزه دانش مهمترین دارایی سازمانها محسوب می شود و مهمترین مانع استفاده اثربخش از داراییهای دانشی، فرهنگ سازمانی موجود می باشد.

مدیریت دانش راز موفقیت سازمانها در قرن ۲۱ است. مدیریت دانش در سازمانهای پیشرو به ایجاد فرهنگ اشتراک دانش میان کارکنان کمک می کند و با تبدیل سرمایه های انسانی به دارایی های فکری سازمان یافته برای سازمان ایجاد ارزش می کند. از عوامل مؤثر در توفیق طرح دانش، ایجاد فرهنگ دانش محور و حمایت مدیریت ارشد می باشد. (داونپورت، پروساک، ۱۳۷۹، ص ۲۲۲) لازمه این امر خلق یک سازمان دانش مدارمی باشد. سازمان دانش مدار، سازمانی است که خلق دانش و فرایند سهیم شدن در آن درونی شده و به عنوان راه هدایت عملیات مورد قبول واقع شده است. در سازمان دانش مدار، کارکنان به طور مداوم دانش ضمنی و دانش مشخص و ملموس را در اختیار

گرفته، مستند سازی می کنند و با هم سهیم می شوند. (رادینگ، ۱۳۸۳، ص ۱۷۸)

گرچه دستیابی به سازمان دانش مدار مشکل است، لیکن فناوری مانع آن نیست. کار مشکلتر تغییر فرهنگ، خط مشی ها و طرز کار سازمان است تا بتوان رشد و بکارگیری مناسب داراییهای دانشی را از بالاترین سطح مدیران به پایین ترین سطح کارکنان مورد تشویق قرارداد. (رادینگ، ۱۳۸۳، ص ۱۸۰)

عناصر فرهنگ سازمانی در این پژوهش فرهنگ انعطاف پذیر، فرهنگرسالی، فرهنگ مشارکتی و فرهنگ بوروکراتیک می باشد که از مدل فرهنگ سازمانی دنیسون گرفته شده اند.

۱-۳) علمت انتخاب موضوع:

علیرغم عمومیت یافتن مدیریت دانش در تجارت، هنوز در دانشگاهها مدیریت دانش جایگاه خود را نیافته است. اگر دانشگاهها را منبع تولید دانش بحساب بیاوریم، باید آنها پیشرو بکارگیری مدیریت دانش باشند.

گروههای کاری مدیریت دانش در دانشگاهها باید با هدف ایجاد و نگهداری چارچوبی که همه اعضای دانشگاه بتوانند به اشتراک و استفاده از دانش برای بهره برداری در آموزش، یادگیری، پژوهش و اهداف تجاری که آنان را قادر می سازدتا براحتی و همزمان بتوانند به اطلاعات مورد نیاز در هنگام نیاز و در هر مکانی که اطلاعات موجود است، دست یابند، ایجاد گردد.

یکی از مهمترین تواناسازهای مدیریت دانش، فرهنگ باز سازمان است که مشوق تعامل افراد با یکدیگر و تبادل نظرات و تجربیات و نقطه نظرات است و به کارکنان اجازه می دهد که بدون ترس از بازخواست صدایشان را به گوش دیگران برسانند. عدم وجود فرهنگ سازمانی که مشوق همکاری، اعتماد، اشتراک دانش، گوش دادن، یادگیری و خلاقیت باشد، می تواند مانع اصلی توسعه و بکارگیری یک پروژه موفقیت آمیز مدیریت دانش باشد. (گاندی، ۲۰۰۴، ص ۳۷۴)

داونپورت و دیگران اظهار می دارند: "اگر زمین فرهنگی پروژه مدیریت دانش حاصلخیز نباشد، نه مقدار تکنولوژی و نه محتوای دانش و نه داشتن یک مدیریت پروژه خوب، هیچکدام موفقیتی در بر نخواهد داشت." (داونپورت، دلونگ، پیرز، ۱۹۹۸، ص ۴۹)

مطالعاتی که به بررسی دلایل ناکامی مدیریت دانش می پردازند، ادعا کردنده فرهنگ سازمانی عمدۀ ترین مانع موفقیت مدیریت دانش می باشد. طی یک بررسی دو چالش عمدۀ در موفقیت مدیریت دانش یافت شد: تشویق به پذیرش فرهنگی مدیریت دانش و تشویق افراد به اشتراک و تبادل دانش. یک توافق عمومی در میان محققان وجود دارد که یک فرهنگ سازمانی پشتیبان تبادل دانش در سازمان باید وجود داشته باشد برای اینکه مدیریت دانش موفق شود. (پارک، ریبیر، شولت، ۲۰۰۴، ص ۱۰۷)

از ضرورتهای بکارگیری مدیریت دانش اینست که سازمانها محیطی برای اشتراک، انتقال و تقابل دانش در میان اعضاء بوجود آورند و افراد را در جهت با مفهوم کردن تعاملاتشان آموزش دهند. تنها با بررسی، تغییر و ایجاد یک فرهنگ سازمانی مناسب و انعطاف پذیر است که می توان بتدریج الگوی تعامل بین افراد را در سازمان تغییر داد و از مدیریت دانش بعنوان یک مزیت رقابتی بهره

گرفت. در عین حال بارزی از پتانسیل فرهنگ سازمانی نیز برای خدمت به عنوان مزیت رقابتی پایدار صحبت می کند. (لوپز، پیون، اردس، ۲۰۰۴، ص ۹۵)

با عنایت به اینکه تاکنون تحقیقات اندکی در این زمینه در آموزش عالی و دانشگاهها صورت گرفته است، لذا انجام پژوهشی بمنظور بررسی تبیین و شناخت ویژگیهای اساسی فرهنگ سازمانی از دیدگاه دنیسون و رابطه آن با فرایند مدیریت دانش ضروری بنظر می رسد.

۱-۴) اهداف تحقیق:

در این تحقیق با توجه به موضوع فرهنگ سازمانی و رابطه آن با مدیریت دانش ، اهداف زیر مورد نظر می باشد:

۱-۴-۱) اهداف اولیه:

۱. بررسی این مساله که آیا متغیر مستقل فرهنگ سازمانی، آنگونه که در ادبیات تحقیق آمده بر فرایند مدیریت دانش در جامعه آماری موردنظر اثرگذار است؟
۲. بررسی دیدگاه و نگرش اساتید نسبت به فرهنگ حاکم بر دانشگاه
۳. ارائه راه حلها و پیشنهادات جهت بهبود فرهنگ سازمانی
۴. شناسایی عوامل فرهنگی مؤثر بر استقرار مدیریت دانش
۵. ارائه راهکارهای لازم برای بهبود و ارتقاء فرایند مدیریت دانش با توجه به یافته های تحقیق

۱-۴-۲) اهداف ثانویه:

۱. ایجاد نگرشها و رفتارهای کاری افراد، بگونه ای که سطح جدیدی از همکاری یعنی به اشتراک گذاری ایده ها، اطلاعات و دانش در میان اساتید و دانشجویان بوجود آید.
۲. ایجاد مخازن دانش، ارتقاء دسترسی به دانش و بهبود محیط دانش
۳. یاری رساندن به افراد در نوآوری، همکاری و تصمیم گیری کارآمد

۱-۴-۳) هدف غایی:

کمک به گسترش آگاهی در زمینه اهمیت توجه به فرهنگ سازمانی و تاثیر آن بر بهبود فرایند مدیریت دانش در دانشگاه

۱-۵) قلمرو تحقیق:

۱-۵-۱) **قلمرو زمانی:** با در نظر گرفتن مطالعات اولیه تحقیق، قلمرو زمانی تحقیق از اردیبهشت ماه ۱۳۸۶ آغاز می شود و در مدت ۶ ماه پس از تصویب پروپوزال انجام خواهد شد.

۱-۵-۲) **قلمرو مکانی:** قلمرو مکانی تحقیق حاضر در دانشگاه‌های دولتی شهید بهشتی، علامه طباطبایی و تهران می باشد.

۱-۵-۳) **قلمرو موضوعی:** این تحقیق راجع به بررسی رابطه ویژگیهای اساسی فرهنگ سازمانی برگرفته از مدل فرهنگی دنیسون و مدیریت دانش از دیدگاه اعضاء هیات علمی دانشگاه‌های شهید بهشتی، علامه طباطبایی و تهران و تربیت مدرس می باشد.